

Minden van?

András Ferenc

2016. január 14.

Nem tudom valakinek szöveget ütött-e a fejébe Quine híres írása kezdeti felütése. A kérdésre, hogy mi létezik ezt válaszolja: minden. Zavarba ejtő válasz ez, talán Quine maga is egyfajta iróniával értette, nem tudom. Azért zavarba ejtő mert kétértelmű. Ha vaskalapos logikusként olvasom, és úgy értem, hogy az elsőrendű logika egy adott szemantikai interpretációjában létezni annyi, mint a tárgyalási univerzumot jelentő halmaz egy elemének lenni, akkor Quine állítása csaknem trivialis. Azoknak nem az, akik nem értették meg logikai tanulmányaik során, hogy a változók értékei nem nevek, hanem azok a dolgok, amiknek lehetnek neveik, bár nem szükségszerűen van a tárgyalási univerzum minden elemének neve. Quine gondolta tömören kifejezhető úgy is, hogy bármilyen nem üres tárgyalási univerzumon a klasszikus logika axiómája, hogy minden dolog azonos önmagával, azaz formulával kifejezve: $\forall x.x = x$. Igen, ez az axióma – mint igazság – más szóval azt mondja, hogy minden van. Ez azonban csak az egyik értelmezés.

Az a gondolat, hogy minden van, nem csak igazságként, hanem hamisságként, mégpedig nyilvánvaló abszurditásként is értelmezhető, és ez utóbbi értelmezés tűnik természetesebbnek, nem pedig a formális logikai okoskodás. Ebben a második értelemben nem a dolgokról, hanem a nyelv alkotórészeiről beszélünk, pl. nevekről. Ebben az értelemben a „minden van” azt jelenti, hogy létezik Atlantisz, létezik a Loch Ness-i szörny, létezik az egyszarvú, az aranyhegy, de még a fél szarvú is létezik, minden létezik amire referáló kifejezés utal. Tehát ha minden létezik, akkor a jelenlegi francia király is létezik. Persze tovább is lehet vinni ezt az értelmezést, egészen az abszurdumig, miszerint létezik a sehol sincs királyfi, vagy egyszerre létezik két egymásnak ellentmondó monoteista vallás istene. Azt hiszem, hogy bizonyos metafizikai igazságként Quine-val szemben épp az kell legyen a filozófiai-ontológia kiinduló állítása, hogy nem igaz, hogy minden létezik, a szónak abban az értelmében, hogy nem igaz, hogy minden referáló nyelvi kifejezésnek

van referenciája.

Itt azonban célszerű pillanatra megállni, és megismételni Quine fontos intését példákkal illusztrálva. Ha Isten létéről vitatkozunk, akkor szintén nem arról vitatkozunk, hogy van-e valakinek Isten fogalma, szerepel-e Isten valamelyik vallásban és milyen jellemzőkkel szerepel. Nem, az Isten létről való vita nem egy fogalom létezését firtatja, hanem valamilyen egyedi dologét, ami nyelven kívüli léttel bír, és befolyással van a fizikai tárgyak és személyek összességére. Vagy egy másik példa. Ha arról vitatkozunk, hogy létezik-e Loch Ness-i szörny, akkor egyáltalán nem arról beszélünk, hogy a Loch Ness-i szörny fogalma, legendája létezik-e, hanem egy állítólagos élőlényről. Viszont ez alapján kétféle úton is elindulhatunk a Loch Ness-i szörny létezését tagadva. Vezessük be az alábbi jelölést: $a :=$ Loch Ness-i szörny

1. Ha az a véleményünk, hogy a Loch Ness-i szörny nem létezik, akkor „a” nem vezethető be a formális logika nyelvébe mint individuum név, mivel azon a nyelven minden névnek kell legyen jelölete (referenciája). Viszont bevezethetünk egy predikátumot, ami csak egyetlen dologra volna igaz, ha igaz volna valamire, éspedig a Loch Ness-i szörnyre. Legyen ez a predikátum a logika formális nyelvén az „L”. Ekkor tehát kikötjük, hogy csak egyetlen dolog lehet a Loch Ness-i szörny:

$$1.1. \forall x \forall y ((Lx \ \& \ Ly) \rightarrow x = y)$$

Ekkor ama tény, hogy a Loch Ness-i szörny nem létezik úgy fejezhető ki egyszerűen, hogy:
 $\sim \exists x Lx$

- 1.2. Természetesen metanyelven is kifejezhető a szörny nem léte olyan módon, hogy a „Loch Ness-i szörny” név nem jelöl semmit a való világban. És ez rögtön egy modális értelmezést is lehetővé tesz, ahol az aktuális világban nincs Loch Ness-i szörny, de annak egy alternatívájában van.

- 2.1. Másképp is gondolkozhatunk. Azt, hogy a Loch Ness-i szörny nem létezik úgy is mondhatjuk, hogy nincs olyan élőlény, ami a Loch Ness-i szörny volna: $\sim \exists x (Lx \ \& \ x - \text{élőlény})$

Ez az értelmezés nem zárja ki, hogy a Loch Ness-i szörny predikátum igaz valamire, csak azt, hogy amire igaz, az élőlény. De mi lehet még ennek a predikátumnak a terjedelmében? Semmiképp nem lehet a szörny fogalma vagy legendája, hiszen azok másfajta létezők. A szörny fogalma

élőlényre utal, tehát mégsem tartozhat más a fogalom terjedelmébe, mint valamilyen élőlény. És épp ez a probléma egy másik megformulálásával az iménti gondolatnak:

2.2. Nincs olyan élőlény ami azonos volna a Loch Ness-i szörnyel: $\sim \exists x(x = a \ \& \ x - \text{élőlény})$

Ezzel az a probléma, hogy az „a” individuum névnek kell legyen jelölete, máskülönben nem lehet része a klasszikus logika formális nyelvének. Igen, de mi lehet az? Tegyük föl, hogy a tárgyalási univerzum kiegészül a nem létező kitalált vagy mesebeli állatok tartományával. Ekkor „a” jelölete lehet a nem létező, hanem csak kitalált Loch Ness-i szörny. Különös egy felfogás ez, de logikailag nem kifogásolható. A logika ugyanis nem dönt a létezésről, kivéve azt, hogy ellentmondásos dolgok nem léteznek. A Pegazus vagy a Kerberosz vidáman eleme lehet a tárgyalási univerzum halmazának. Attól, hogy eleme, még nem fog létezni a való világban. Ebben a második felfogásban a tárgyalási univerzum nem esik egybe a létező dolgok körével. Ebben a felfogásban a nem létező dolgok is léteznek a tárgyalási univerzum elemeként. Quine élesen bírálta ezt a felfogást, de nem látom be, hogy igaza volna. Hiszen ő maga írta, hogy a logika nem dönt a létezésről.